

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

ZUZANA BÁRTOVÁ

III. ročník – prezenční studium

Obor: Pedagogické asistentství

**SYNDROM CAN – SYNDROM TÝRANÉHO,
ZNEUŽÍVANÉHO A ZANEDBÁVANÉHO DÍTĚTE**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Linda Švrčinová

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury, který je přílohou této práce.

V Olomouci dne 6. 4. 2011

.....

podpis

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Lindě Švrčinové za odborné vedení bakalářské práce, cenné rady a připomínky k práci. Dále mé poděkování patří pedagogickým pracovníkům a všem, kteří mi byli nápomocní při realizaci praktické části mé práce, ale také mojí rodině, která mě nejen psychicky podporovala při studiu.

Zuzana Bártová

„Násilí na dětech je jednoznačně základním porušením práv dětí, vždy je neospravedlnitelné a neomluvitelné, protože je tragédií na samém začátku jejich života, který tak jednoznačně předznamenává.“

MUDr. Eva Vaníčková, CSc.

OBSAH

ÚVOD.....	7
I TEORETICKÁ ČÁST	
1 DÍTĚ A SPOLEČNOST V HISTORII A SOUČASNOSTI.....	9
1.1 Pojetí dítěte v historii.....	9
1.2 Pojetí dítěte v současnosti.....	10
1.3 Definice dítěte.....	10
1.4 Postavení dítěte v legislativě.....	11
2 SYNDROM TÝRANÉHO, ZNEUŽÍVANÉHO A ZANEDBÁVANÉHO DÍTĚTE	12
2.1 Vývoj pojmu.....	12
2.2 Definice Syndromu CAN.....	12
2.3 Formy Syndromu CAN.....	13
2.3.1 Fyzické týrání.....	14
2.3.2 Psychické týrání.....	15
2.3.3 Šikana.....	17
2.3.4 Sexuální zneužívání.....	18
2.3.5 Zanedbávání.....	22
2.4 Zvláštní formy Syndromu CAN.....	22
2.4.1 Systémové týrání.....	22
2.4.2 Organizované zneužívání dětí.....	23
2.4.3 Rituální zneužívání.....	24
2.4.4 Sexuální turismus.....	24
2.4.5 Münchhausenův syndrom v zastoupení.....	24
3 PREVENCE A NÁSLEDKY SYNDROMU CAN.....	26
3.1 Rizikové dítě.....	26
3.2 Rizikový dospělý.....	26
3.3 Včasné rozpoznání Syndromu CAN.....	27
3.4 Proč se dětem ubližuje.....	27
3.5 Následky Syndromu CAN.....	27
3.6 Intervence dětí se Syndromem CAN.....	28

II PRAKTICKÁ ČÁST	
4 CÍL VÝZKUMU A POSTUP PRÁCE.....	30
4.1 Úvod praktické části	30
4.2 Cíl praktické části	30
4.3 Metodologie výzkumu	30
4.4 Způsob získání informací.....	31
5 PŘÍPADOVÉ STUDIE.....	32
5.1 Příklad č. 1.....	32
5.2 Příklad č. 2.....	38
6 SHRUTÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI	43
ZÁVĚR.....	44
SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	46
ANOTACE	49

ÚVOD

Zlé zacházení s dítětem se děje i přes to, že lidskému rodu je dáno do životního plánu, aby to byla především matka, kdo chrání své dítě, a aby to byl především otec, kdo chrání matku a dítě. (Matějček, 2005, s. 341) Ne vždy se toto společenské dogma dodržuje, což nám dokazuje téma bakalářské práce, které je velice závažné, smutné a v mnohých případech pro slušné občany nepochopitelné.

Cílem bakalářské práce je analyzovat Syndrom CAN – tedy Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Pomocí kvalitativní metody, případové studie, se snažíme poukázat na skutečnost, jaké může mít Syndrom CAN podoby.

Téma bakalářské práce bylo zvoleno na základě zájmu o danou problematiku a snahu v rámci budoucnosti přispět osobním jednáním k co největší eliminaci Syndromu CAN. Střední školu mám vystudovanou policejního charakteru a byla bych velice ráda, kdybych mohla skloubit jak střední, tak vysokou školu při výběru budoucího povolání a zaměřit se na práci s takto ohroženými dětmi. Proto se snažím o co největší prohloubení vzdělání spolu s teoretickými znalostmi, které mi budou nápomocné v budoucí práci s dětmi.

V teoretické části byla nutná práce s odbornou literaturou, která je důležitá pro pochopení dané problematiky. Nápomocná mi byla také kniha napsaná životem od paní Golobové s názvem Děti na zabití, ve které jsem mohla poznat podoby násilí a skutečný pocit, který oběť prožívá.

Praktická část se skládá ze dvou pravdivých případů vztahujících se k problematice Syndromu CAN. Při práci s osobami, které byly v případech zainteresovány a materiálem, který byl k dispozici, mi mnohdy běhal mráz po zádech. Oba případy se odehrály v rámci vlastní rodiny. Já jsem si mohla jen říkat, jaké mám štěstí, že mám milující rodiče a kolem sebe slušnou rodinu a přátele. Téma bakalářské práce mi dalo pocit odhodlání a velkou chuť s danou problematikou bojovat.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 DÍTĚ A SPOLEČNOST V HISTORII A SOUČASNOSTI

První kapitola vymezuje historický a současný pohled na problematiku týkající se násilí na dětech, tedy Syndromu CAN. Zabýváme se postavením dítěte ve společnosti, které nebylo vždy jednoduché a také vymezením dítěte v legislativě. Násilí na dětech bylo, je a ve společnosti bude velice diskutovaným tématem. Z hlediska historie se otázkou mnohdy krutého zacházení s dítětem zabývali myslitelé již od nepaměti, jelikož násilí na dětech je staré jako lidstvo samo.

Lidské násilí má různou tvářnost, podoby násilí se v průběhu historie a v jednotlivých kulturách odlišují – jsou historicky a kulturně proměnlivé. (Gjuričová a kol., 2000)

1.1 Pojetí dítěte v historii

Cesta k dnešnímu postoji společnosti k dítěti a dětství byla dlouhá a zdaleka ne příjemná. Od pravěku po celý starověk a středověk mají lidé k narozenému dítěti asi takový postoj, jako přijímají dnes dítě sotva počaté. K zahubení dítěte narozeného se pak stavějí podobně, jako se staví dnešní společnost k umělému ukončení těhotenství. To, co v dnešní terminologii označujeme za „vraždu“ dítěte, to by tehdy vystupovalo pod jemnějšími názvy, jako třeba zbavit se dítěte, obětovat dítě, zasvětit dítě, jednat v zájmu rodiny a společnosti. (Matějčíček, 2005)

„Postavení dítěte ve společnosti se dnes, podobně jako v minulosti, odvozuje od vztahu mezi dítětem a dospělým. Tento vztah byl a vždy bude vztahem nerovným, založeným na uplatňování moci dospělého. Nerovným proto, že v případě zneužití této moci se dítě nemůže účinně bránit.“ (Pöthe, 1996, s. 21)

V přírodních podmínkách se děti rodily s odstupem přibližně 3 let, v tvrdších podmínkách byl tento odstup 5 let. Dítě narozené v nevhodném časovém odstupu, popřípadě v době zvláště velkého nedostatku a strádání, automaticky znamenalo zbavit se ho. Z tohoto hlediska byla vždy ohrožena dvojčata. Mezi další ohroženou kategorií můžeme zařadit usmrcování dětí jednoho pohlaví a to děvčátek. Obrat nastává ve 4. Století po Kr., kdy římský zákon z roku 347 pokládá zabití dítěte za vraždu. Dalším způsobem, ač méně drastickým bylo svěření dítěte klášteru. Za zvykové právo či morálku tehdejší doby se také považovala „pomsta nepříteli“, kterému se vybily děti, aby neměl potomstvo. Mentalitu nadřazenosti můžeme vidět

v ideologických základech vyhlazovacích koncentračních táborů, plynových komor a jiných hrůz druhé světové války, jež postihly miliony dětí. Společenský tlak v nedávných dobách můžeme spatřovat v dětech, které byly usmrcovány svobodnou matkou ze strachu z hanby, studu a obavami před společenským zavržením. Děti, které byly všelijak znetvořené či tělesně postižené se staly také oběťmi společenských praktik. Od 16. Století dochází postupně k proměně a lepšímu přístupu k pojetí dětství. (Matějček, 2005)

1.2 Pojetí dítěte v současnosti

Moderní společnost dnešní doby je velice zaměřená na dítě. Snad můžeme říci, že se stala pravým opakem historie, kdy v dřívějších dobách se přespočetných dětí společnost zbavovala, dnešní společnost se snaží o umělou reprodukci, k čemuž je nápomocná moderní medicína a tím svítá naděje pro mnoho neplodných párů.

„Dnešní naše společnost vyrůstající z tzv. západní civilizace je nepochybně pedocentrická, tj. na děti zaměřená, děti chránící, děti vysoce hodnotící.“ (Dunovský a kol., 1995, s. 25)

Současné století přineslo větší zájem o dětský svět, způsoby péče a výchovy, které ke zdravému vývoji potřebuje, a také traumata, jímž může trpět.

Týrání, zneužívání a zanedbávání zejména ze strany osob, které by o dítě měly pečovat je bezpochyby traumatizující okolností ve vývoji dítěte a touto problematikou se budeme nadále zabývat. (Gjuričová a kol., 2000)

1.3 Definice dítěte

Pedagogický slovník definuje dítě, jako lidského jedince v životní fázi od narození do období adolescence. (Průcha a kol., 2003)

Dle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže se dítětem rozumí osoba, která nedovršila 15 let věku a mladistvým je osoba, která dovršila 15 let věku a nepřekročila 18 let věku.

Zákon č. 359/1991 Sb., o sociálně právní ochraně dětí říká, že dítětem se rozumí každá nezletilá osoba.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře definuje pouze nezaopatřené dítě, kterým se rozumí osoba do skončení povinné školní docházky, nejdéle do 26. roku.

1.4 Postavení dítěte v legislativě

Skutečnost, že děti mají stejná práva jako dospělí a že jejich práva je potřeba chránit speciálními zákony byla zakotvena v prvním mezinárodním dokumentu nazvaném Ženevská deklarace z roku 1924.

V roce 1959 Spojené národy schválily Chartu práv dítěte, která velice ovlivnila v naší zemi zákon o rodině, který byl přijat v roce 1963. Situace dětí stále nebyla příznivá, tudíž se s předstihem začalo pracovat na Úmluvě o právech dítěte.

Přijata byla roku 1989 Spojenými národy a roku 1991 v naší republice nabyla platnosti jako právní akt a je zahrnuta ve Sbírce zákonů č. 104/1991. (Dunovský a kol., 1995)

V článku jedna, Úmluvy o právech dítěte, se dítětem rozumí každá lidská bytost, mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.

Zákony vztahující se k právům dítěte

- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

2 SYNDROM TÝRANÉHO, ZNEUŽÍVANÉHO A ZANEDBÁVANÉHO DÍTĚTE

Problematika Syndromu CAN se v různé míře dostává do podvědomí lidí a to díky značné medializaci a odtajnění této závažné problematiky. Tématem Syndromu CAN se začíná zabývat čím dál více autorů, tím nám narůstá také definic týkajících se dané problematiky. V následující kapitole si uvedeme příklady definic a formy Syndromu CAN.

2.1 Vývoj pojmu

Každé nedostatečné uspokojení potřeb dětí přináší závažné ohrožení jejich zdraví a dobrého rozvoje. To se promítlo už v předminulém století do snah společnosti, státu a dobrovolných organizací hledat formy péče o děti a jejich ochrany před takovýmto zacházením. Z prvních dobrovolných organizací to byla Národní společnost prevence proti krutostem na dětech, vzniklá v roce 1883 v Liverpoolu. Hlavní pozornost byla zpočátku věnována především fyzickému násilí na dětech, vykořisťování dětí pomocnou prací, nedostatečné péči a výživě. Tak se začala formovat ve vývoji CAN jeho hlavní obsahová náplň – fyzické týrání.

S poznáním tělesného týrání dětí se ukázalo, že všechny tyto děti trpí psychicky a emocionálně. Bylo tedy zjevné, že tělesné týrání je úzce spjato s duševním a citovým týráním a to ve formě aktivní i pasivní, což přispělo k formulaci druhé části Syndromu CAN – zanedbávání dítěte. Značný rozsah i proměnlivost Syndromu CAN při jeho postupném formulování potvrzuje zahrnutí i sexuálního zneužívání dítěte. (Pöthe, 1996)

2.2 Definice Syndromu CAN

V anglosaské literatuře je Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte označován jako Child Abuse and Neglect, více známý však je pod začátečními písmeny tohoto anglického názvu tedy jako Syndrom CAN.

Pedagogický slovník (Průcha a kol., 2003) definuje pojem jako Syndrom týrání, zneužívání nebo zanedbávání dítěte.

Psychologický slovník (Hartl, 2004) definuje CAN jako zneužívání, týrání či zanedbávání dítěte, které je definované jako jakékoli vědomé nebo nevědomé aktivity, jichž se dopouští dospělý, rodič, vychovatel nebo jiná osoba na dítěti a jejichž následkem dochází k poškození zdraví a zdravého vývoje dítěte.

Dunovský spolu s kolektivem autorů uvádí ve své publikaci verzi definice, upravenou z publikace Rady Evropy, která zní následovně:

„Za týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte považujeme: Jakékoliv nenáhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte popřípadě způsobuje jeho smrt.“ (Dunovský a kol., 1995, s. 24)

K týrání a zneužívání dochází, když nějaký dospělý člověk nebo mladistvá osoba v pozici autority využije moci, kterou má nad dítětem nebo teenagerem k získání nějakých výhod. Pokud má toto zneužívání formu, která působí fyzickou bolest, nazývá se tělesné týrání, pokud má podobu urážek, jde o psychické týrání, o sexuální zneužití jde v případě kontaktního zneužívání, což může být nechtěný sexuální styk, sahání na intimní místa nebo líbání i v případě zneužívání bezkontaktního, při kterém může jít o nucené přihlížení sexuálním projevům jiných osob. K sexuálnímu zneužívání patří i pornografické natáčení či fotografování dětí a mladistvých. (Mufsonová, Kranzová, 1996)

2.3 Formy Syndromu CAN

Díla autorů zabývajících se problematikou Syndromu CAN, mohou obsahovat různé dělení forem. Velice zajímavou publikací je dílo paní doktorky Vaníčkové, Interpersonální násilí na dětech, která vyšla pod záštitou ministra vnitra v roce 2009 a poprvé představuje široké veřejnosti ucelený pohled interpersonálního násilí na dětech.

Vaníčková, (2009) ve své publikaci uvádí jako formy Syndromu CAN tělesné týrání, psychické násilí, sexuální zneužívání, systémové násilí a zanedbávání. Dále se zabývá související problematikou, jako například šikanou či online násilím.

V práci však uvádíme starší dělení Dunovského a kolektivu autorů (1995), které je velice přehledné.

2.3.1 Fyzické týrání

Fyzické týrání, nebo též Syndrom bitého dítěte je v rámci Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992 definováno následovně: „*Tělesné týrání je tělesné ublížení dítěti anebo jeho nezabránění, případně nezabránění utrpení dítěte včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte, a to tam, kde je určitá znalost či důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno anebo že mu vědomě nebylo zabráněno.*“ (Pöthe, 1996, s. 27)

Fyzicky týrané dítě bývá obvykle mladší. V literatuře se uvádí, že bývá často mladší než 3 roky. Pro tak malé dítě je běžným prostředkem pro vyjadřování afektivních stavů pláč. To může být podnětem pro některé rodiče, který u nich vyvolá zlost. Fyzické týrání probíhá opakovaně, s meziobdobími, kdy rodiče navštěvují lékaře s různými nevysvětlitelnými poraněními dítěte. Rodiče většinou netýrají dítě stejnou měrou, obvykle je jeden z rodičů brutálnější a druhého partnera kryje před postihem. (Gjuričová a kol., 2000)

Fyzické týrání lze též dělit na **aktivní a pasivní**. Aktivní fyzické týrání zahrnuje všechny akty násilí na dítěti. Mezi děti tělesně týrané s následným poraněním se zařazují děti, u nichž vzniklo poranění v důsledku bití, popálení, opaření, trestání a také selhání ochrany dítěte před násilím. Fyzické týrání pasivního charakteru zahrnuje nedostatečné uspokojení alespoň těch nejdůležitějších tělesných potřeb dětí, což má za následek nedostatečné rozvinutí jeho sil a schopností ve všech oblastech života. (Dunovský a kol., 1995)

Mezi **nejrozšířenější způsoby záměrného tělesného ublížování** dítěti dle Mufsonové a Kranzové (1996) patří:

Jakýkoli tělesný kontakt, který zanechává škrábance, podlitiny, zlomeniny, bití pěstmi, zbraněmi nebo předměty, například lampou, hadicí, pánví, rákoskou, řemenem, holí, popáleniny a opařeniny od horké vody, louhu nebo od rozpáleného tuku, silné třesení, hlavně s malými dětmi, škrčení, dušení, svazování, připoutávání, smýkání dítětem ze schodů, proti stěně nebo nábytku, dítě je přinuceno sedět, klečet či stát v nepohodlné pozici, dítě je za trest nuceno podstoupit fyzické utrpení, například daleká cesta v mrazu

Identifikační markery:

Četné hematomy různého stáří, zvláštního tvaru s nepravděpodobným umístěním, ohraničené lysinky po vytrhání vlasů, kožní rány, škrábance, natržený ušní boltec, opakované a neléčené zlomeniny, bodavá popálení nejen od cigaret. Otřes mozku a míchy nebo mnohočetná poranění. (Vaníčková, 2009)

Identifikační markery můžeme dělit na **zavřená poranění**, do kterých patří například otřesy, pohmoždění, poranění kostí, svalů a **otevřená poranění** do kterých můžeme zařadit viditelná poranění, jako jsou rány na hlavě, popáleniny, bezvědomí, závrať. Dalším dělením jsou **mnohočetná zranění**, která se objevují tam, kde dítě trpí delší dobu. Jedná se o kombinaci zavřených a otevřených poranění.

Nezbytnou povinností každého lékaře je, se nad každým poraněním zamyslet a vyšetřit, jak skutečně k úrazu došlo a proč. Je neuvěřitelné, že i po několikerém vážném poranění téhož dítěte lékaři nemyslí na možnost, že by se mohlo jednat o fyzické týrání. A když je dítě na pitevním stole, jsou překvapeni. (Dunovský a kol., 1995)

Nespecifické identifikační markery:

Zvýšená úzkost a strach, agresivní chování, výbuchy hněvu, obraná reakce, snížené sebehodnocení, vyhýbavé chování, neochota a rozladěnost před návratem domů, útek z domova, zhoršený školní prospěch, záškoláctví, zvýšená konzumace alkoholu, tabáku, drog. (Vaníčková, 2009):

2.3.2 Psychické týrání

„Dobře mířené slovo může ponížit nebo i zabít, aniž bychom si ušpinili ruce. Jedním z velkých potěšení v životě člověka je ponižování bližních.“

Pierre Desproges

Bolest psychická či bolest duše je neměřitelná. Může ji procítit jenom ten, kdo měl vlastní zkušenost se svou vlastní bolestí nebo bolestmi. Vzniká jako výsledek

nevšímání, ponižování, výsměchu, urážek, opovrhování či zastrašování, často v souvislosti s rozvodovými spory rodičů. (Pöthe, 1996)

Psychické týrání se pravděpodobně rozpozná nejhůře ze všech. Je daleko hůře prokazatelné. Obecně lze říci, že psychické týrání je takové chování, které podryvá sebedůvěru dítěte. Psychické zneužívání může být důsledkem toho, že rodiče neplní svoji funkci a jsou závislí na nějaké návykové látce. (Mufsonová, Kranzová, 1996)

Psychické násilí páchané na dítěti zahrnuje takové chování dospělé osoby, které má negativní vliv na citový vývoj dítěte a vývoj jeho chování. Může mít podobu verbálních útoků, opakované ponižování, zavrhování, násilná izolace, omezování dítěte, vyvolávání pocitů strachu, vystavování dítěte životní nejistotě. (Vaničková, 2009)

Členění psychického násilí:

1. **„Ústrky a odmítání** (znevažování, ponižování, bagatelizování, zesměšňování, stálá kritika, odmítání odměn, veřejné pokoření)
2. **Terorizování** (vystavování dítěte nesrozumitelným podmínkám, nebezpečným situacím, vyhrožování násilím a vyhrožování násilím na lidech, zvířatech a věcech, které dítě miluje)
3. **Využívání, korumpování** (dávání špatného příkladu, manipulace s dítětem, naplňování nesplněných přání rodičů, narušování kognitivního vývoje dítěte)
4. **Odmítání citové odezvy** (netečnost, lhostejnost, interakce s dítětem jen v nevyhnutelně nutných případech, neschopnost či neochota vyjádřit zájem, lásku, péči či podporu)
5. **Izolace** (zavírání dítěte, omezování svobody pohybu dítěte, omezování v sociální interakci s vrstevníky)
6. **Nezájem o výchovu** (ignorování, odmítání pomoci, odmítnutí pomoci v případě vážných zdravotních problémů či potřeb dítěte, odmítnutí či přehlížení nutné pomoci v případě výchovných či učebních problémů dítěte.“ (Vaničková, 2009, s. 10)

Psychické týrání můžeme dělit dále na **aktivní** a **pasivní**. Do aktivního psychického týrání můžeme zařadit vulgarismy, ponižování dítěte, slovní útoky, podryvání osobnosti dítěte či přeceňování. Psychické týrání pasivní povahy zahrnuje

nezájem o dítě, izolaci dítěte od okolí, nestarost o dítě například ze strany nového partnera.

Nespecifické identifikační markery:

Nadměrná mazlivost i k cizímu člověku, poruchy příjmu potravy, či vznik závislosti, neadekvátní sebevědomí, sebepoškozování, podceňování se.

2.3.3 Šikana

„Šikanování se obvykle definuje jako agrese, které se dopouští jedinec nebo skupina vůči jedinci nebo skupině víceméně bezbranným, ať už pro fyzickou nebo jinou slabost nebo nemožnost účinné obrany.“ (Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z., 1995, s. 69)

Šikana je ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit. Většinou se jedná o opakované jednání, ale může se stát i jednorázovým. Mezi agresorem a obětí je asymetrický vztah moci. Lze ji rozdělit na šikanu přímou, do níž patří například poškozování a brání osobních věcí, působení bolesti, zotročování a nepřímou, do které můžeme zařadit například sociální izolaci. (Říčan, Janošová, 2010)

Šikana se nejčastěji vyskytuje ve školním prostředí, nebývá to však pravidlem. S šikanou se můžeme setkat prakticky kdekoliv. Na pracovišti, v klubech, táborech či při volnočasových aktivitách.

Z hlediska školního prostředí můžeme uvést definici Zdeňka Martínka (2009), který uvádí, že jeden nebo více spolužáků úmyslně a většinou opakovaně týrá spolužáka nebo spolužáky a používá k tomu agresi či manipulaci.

Je velice naivní se domnívat, že oběť sama přijde za dospělým a oznámí, že je jí ubližováno, tudíž na dospělých je, všimát si znaků, které nám mohou napovědět, že se s dítětem děje něco nežádoucího. Všimát by si měli hlavně pedagogové a rodiče.

Nespecifické identifikační markery ve škole:

Dítě je o přestávkách samo a vyhledává učitele. Při týmových sportech a hrách bývá voleno do mužstva či skupiny jako poslední. Je nejisté, ustrašené, smutné, stísněné, nešťastné. Můžeme vyzorovat náhlé zhoršování školního výkonu

a prospěchu. Dítě má náhle rozházené, poškozené věci, přestává plnit domácí úkoly, chybí mu sešity, pomůcky. Mívá poškozený, zašpiněný oděv, má různé odřeniny, škrábance, modřiny. (Vaničková, 2009):

Nespecifické identifikační markery doma:

Jako rodič můžeme vyzorovat ztrátu kamarádů a spolužáků, kteří dítě navštěvovali doma. Dítě může trpět nechutí chodit do školy, můžeme si všimnout, že dítě mění trasy do školy a ze školy, preferuje volbu cesty oklikou. Mívá časté žádosti o peníze, ukazatelem také může být ztráta peněz a předmětů z bytu. Ztráta zájmu o učení, smutek, odmítání se svěřit s problémem. Ukazatelem můžou být též deprese, noční děsy, poruchy spánku, zloba, agrese vůči rodičům nebo sourozencům. (Vaničková, 2009)

Stále větším rozmachem moderní technologie se objevují i nové formy šikany, ke kterým můžeme zařadit tzv. kyberšikanu. Ta využívá moderní elektronické technologie, jako jsou mobilní telefony, emaily, internet.

2.3.4 Sexuální zneužívání

Sexuální zneužívání je velice rozsáhlé téma, o kterém se zmiňujeme i v praktické části bakalářské práce.

Rada Evropy definuje sexuální zneužívání následovně: *„Jedná se o nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoli sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoli, komu je dítě svěřeno do péče, nebo kýmkoli, kdo se s dítětem dostal do nějakého styku“*. (Dunovský a kol., 2005, s. 20)

Osoby mladší patnácti let z hlediska trestního zákona platného v České republice by neměly mít se sexuálními aktivitami co dočinění, natož aby byly namířené proti nim. Sexuální zneužívání na citlivé dětské duši zanechá doživotní následky.

„Sexuálním zneužíváním dítěte se rozumí využívání osoby mladší patnácti let k získání sexuálních požitků, uspokojení či jiného prospěchu osobou plnoletou, zpravidla výrazně starší.“ (Elliottová, 2000, s. 49)

Sexuální zneužívání můžeme dělit na **dotykové a bezdotykové** nebo též **kontaktní a bezkontaktní** v závislosti zda došlo k přímému kontaktu s dítětem či nikoliv. Jedná se o nejznámější dělení, které uvádí převážné množství autorů. Dále se

sexuální zneužívání dělí na **intrafamiliární a extrafamiliární**, tedy na sexuální zneužívání v rodině či mimo ni. Dle závažnosti můžeme dělit sexuální zneužívání na **lehké, střední a těžké**.

D.B. Allender ve svém díle Zraněné srdce uvádí dělení sexuálního zneužívání a to jako sexuální kontakt – jako kontaktní formu a sexuální interakce – jako bezkontaktní formu.

Sexuální kontakt:

Jedná se o násilný či nenásilný pohlavní styk, orální a anální sex, násilné či nenásilné manuální dráždění pochvy či proniknutí do ní, hlazení prsou, násilné či nenásilné líbání, dotýkání se oblečených prsou, hýždí, stehen či genitálií. Veškerý nevhodný sexuální kontakt je ničivý a narušuje psychiku člověka. (Allender, 2006)

Sexuální interakce:

Dělí na **verbální** – popisování sexuálních praktik, používání sexuálních narážek, či výrazů, přímé svádění za účelem sexu. **Vizuální** – předvádění sexuálních úkonů, pornografie, předvádění pohlavních orgánů, vystavování sexuálně dráždivého prádla, nevhodná pozornost věnovaná tělu. **Psychologickou** – využívání dítěte jako náhradního manželského partnera (důvěrníka, ochránce, rádce), narušování tělesně-sexuálních hranic – vtíravý zájem o menstruaci či vývoj genitálií. (Allender, 2006)

Sexuální zneužívání dle závažnosti:

Velice závažné – genitální styk, orální nebo anální sex. **Závažné** – genitální kontakt nahých těl, včetně manuálních doteků či proniknutí do pochvy, kontakt s nahými prsy, simulovaný pohlavní styk. **Nejméně závažné** - sexuální líbání, sexuální dotýkání se hýždí, stehen, nohou, nebo oblečených prsou či genitálií (Allender, 2006)

Sexuální zneužívání dle Vaničkové a kolektivu autorů (1999), zahrnuje formu bezdotykovou a dotykovou:

Bezdotykové sexuální zneužívání – obscénní telefonické hovory, přinucení dítěte k obnažení a jeho fotografování, přinucení dítěte ke sledování pornografických videoprogramů nebo prohlížení pornočasopisů, setkání s exhibicionistou a také sexuální obtěžování.

Dotykové sexuální zneužívání – pohlavní styk vaginální, anální, orální, intrafemurální (mezi stehna), dotýkání erotogenních zón, pronikání prstem, jazykem, předměty do vaginy nebo anusu, laskání prsou a genitálií.

Mezi další formy sexuálního zneužívání patří **exhibicionismus** což je bezkontaktní forma, při níž dospělý ukazuje svoje genitálie okolí. **Harassment** neboli zneklidňování či znepokojování dítěte je forma, při níž dospělý poplácává dítě po hýždích, tiskne jej k sobě či uskutečňuje proti němu výpady. **Obtěžování** spadá do dotykové kategorie, u níž se jedná o sexuální útok, při kterém je dítě dospělým obtěžováno, líbáno, osaháváno na erotogenních zónách, jako jsou prsa, hýždě, genitálie. Často bývá v souvislosti se slovním obtěžováním. Mezi další dotykovou formu patří **sexuální útok**, kdy dospělý za užití síly a často při obraně oběti se dotýká erotogenních zón dětského těla, mazlí se s ním a poškozuje ho tím, že do něj vniká, například prstem, jazykem nebo předměty. Může dítě nutit například k masturbaci penisu rukou. Jako **znásilnění** se označuje vnucené vniknutí do vaginy, konečníku či úst dítěte penisem. **Incest**, který je zmiňovaný v praktické části bakalářské práce, je kontaktní sexuální aktivita mezi dvěma osobami, jimž není zákonem dovoleno uzavřít sňatek. Patří sem například pokrevní rodiče. **Skupinovým zneužíváním či sexuální turistikou** označujeme kontaktní formu, při které cizinci přijíždějí do České republiky s cílem se sexuálně uspokojit s dítětem. S **pedofilním obtěžováním** se může setkat pubertální dítě, které obtěžuje jakýkoliv dospělý. Případů, kdy sexuální deviant dítěti ublíží tak, že jej usmrtí, v dnešní době přibývá. Nazýváme jej **sexuálním útokem s následkem smrti** a vždy jde o tragickou událost. (Dunovský a kol. 1995)

Sexuální zneužívání sebou nese specifické problémy a reakce, kterým je třeba věnovat pozornost. Ke zneužívání dochází bez ohledu na sociální postavení a náboženské přesvědčení dospělého, mnohdy bývá opakované a trvá několik let. Většina případů není nikdy oznámena. (Elliot, Place, 2002)

Sexuální zneužívání vyvolává závažné poruchy u oběti, fyzického i psychického rázu. Děti, které se stanou obětí sexuálního zneužívání, si nesou následky po celý život. Identifikační markery mohou pomoci odborníkům odhalit sexuální zneužívání.

Tabulka č. 1

Nespecifické fyzické	Bolest při močení a defekaci, vaginální výtok, opakované vulvovaginitidy, opakované záněty urogenitálního traktu, hematomy, erytém na neobvyklých místech v oblasti genitálií, nevysvětlitelné poranění a krvácení v oblasti genitálií
Specifické fyzické s nejvyšší mírou pravděpodobnosti	Těhotenství a pohlavně přenosné choroby
Specifické fyzické s vysokou pravděpodobností	Přítomnost spermatu ve vagině, poranění vaginy nebo zhojené jizvy, vaginální vchod širší než 5 mm, poranění penisu nebo šourku, destrukce análního svěrače či poranění análního ústí, jeho oděrky a pohmožděniny, zkrácení nebo rozšíření análního kanálu
Fyzické s nízkou pravděpodobností	Zvýšené prokrvení zevních rodidel, chronické infekce urogenitálního traktu, prokrvení análního ústí a jeho zvýšená pigmentace, rozšíření análního otvoru a poranění jeho sliznic
Sexuální behaviorální (u malých dětí mladších 10 let)	Předčasné sexuální znalosti (dítě přesně kreslí pohlavní znaky), sexuální interakce s dalšími osobami například v sexuální agresi vůči mladším dětem, sexuální aktivita mezi vrstevníky, nabízení sexuální aktivity a její očekávání od dalších osob, sexuální interakce zahrnující zvířata nebo hračky, opakovaná masturbace, zasunování předmětů do vaginy nebo konečníku
Sexuální behaviorální (u starších dětí)	Prostituce adolescentů, sexuálně promiskuitní chování, sexuální stigmatizace vrstevníky,
Nesexuální behaviorální (u mladších dětí)	Problémy se spánkem a noční můry, pomočování a další formy regresivního chování, impulzivita, roztržitost, obtíže se soustředěním, strach z domácího zneužívatele a podobného typu lidí, kruté chování ke zvířatům, nedůvěra vůči dospělým a ztráta sebeúcty
Nesexuální behaviorální (u starších dětí)	Porucha příjmu potravy, nadměrné užívání alkoholu či zneužívání drog, autodestruktivní a sebevražedné chování, deprese, denní snění, sociální stažení a delikventní chování, kriminální aktivity
Nesexuální behaviorální (u všech dětí)	Problémy se vztahy s vrstevníky, školní potíže a náhlé, pozornost zasluhující změny chování

(Milfait, 2008, s. 65)

2.3.5 Zanedbávání

„Jakýkoliv nedostatek péče, který způsobuje vážnou újmu ve vývoji dítěte anebo dítě ohrožuje. Může se jednat o zanedbání tělesné, citové a také o zanedbávání výchovy a vzdělávání.“ (Vaničková, 2009, s. 15)

Zanedbané dítě vyrůstá v jednoduchém, primitivním prostředí, s nedostatečnou hygienou, bez vhodných vzorů vyspělého chování. Nechodí řádně do školy, nemá možnost rozvinout svůj psychický potenciál. Dítě vyrůstající v blahobytné, hygienicky vzorné rodině často strádá citově. Děti postižené CAN jsou ohrožené nedostatkem podnětů, důležitých k fyzickému i psychickému rozvoji. (Dunovský a kol., 1995)

Zanedbávání má za následek vývojové zaostávání, popřípadě nezvratné poškození, jako je trvale snížená úroveň schopnosti učit se. Zanedbávání je často způsobené chudobou či závislostí na alkoholu či drogách. Rodiče se často dostávají do pokušení, nechat děti doma samotné, ačkoliv ví, že je to pro ně nebezpečné. (Hartl, 2004)

Nespecifické identifikační markery:

Poruchy růstu a vývoje, retardace nebo nerovnoměrnost psychomotorického vývoje dětí, zvýšená nemocnost a úmrtnost dětí, sociálně patologické chování, nedostatečná kultivovanost chování, lhostejnost, citová plachost, pasivita, uzavřenost. (Vaničková, 2009)

2.4 Zvláštní formy Syndromu CAN

Jedná se o formy méně specifické a v podvědomí veřejnosti nemusejí být tolik známé. Může však jít o problémy mezinárodního charakteru, ke kterým můžeme zařadit sexuální turismus.

2.4.1 Systémové týrání

Můžeme jej označit jako druhotné ponižování. Je způsobeno tím systémem, který byl založen pro pomoc a ochranu dětí a jejich rodin. Dítě je takovým systémem

poškozááno, ač by mu měl být ku prospěchu. Patří sem takové situace, kdy je dítěti upřeno právo na informace, je neprávem odděleno od rodičů, trpí vlivem špatné péče v nemocnicích či ústavech, je vystaveno traumatizujícím, necitlivým, zbytečným lékařským či psychologickým prohlídkám, dítěti je v kontaktu se soudním systémem vyvolána úzkost, například protahováním slyšení, odpíráním účasti při rozhodování o jeho dalším životě, nebo například nejsou respektovány jeho věkové zvláštnosti a vývojové zákonitosti. (Vaničková, 2009)

K systémovému týrání může dojít na několika úrovních:

Dítě může být označeno za lháře a je zpochybněna jeho výpověď, při opakovaných výpovědích, ponižováním dítěte komunikací a vztahem terapeuta či sociálního pracovníka, umístění pachatele do vězení a dítěte do dětského domova, nedostatek informací dítěte nutných k respektování jeho osobnosti a práv (Vaničková a kol., 1999)

Systémové týrání se označuje jako druhotné právě proto, jelikož po prvním traumatu, poranění či poškození dítěte následuje toto druhotné týrání právě těmi, kteří by měli dítě chránit a po útoku či útocích na ně zamezit dalším škodám a prvotní odstranit. (Dunovský a kol., 1995)

2.4.2 Organizované zneužívání dětí

Jedná se o zneužití mnoha pachatelů, kteří se spojují za dosažením určitých cílů. Této zvláštní formě zneužívání se věnuje stále větší pozornost jak v praxi, tak i v teorii, hlavně od osmdesátých let. Způsobilo to několik závažných skutečností, kdy k přednějším patří hlubší poznávání sexuálního zneužívání, ke kterému patří například dětská pornografie, dětská prostituce, či sexuální zneužívání více osobami. Organizované zneužívání dětí má rostoucí charakter z hlediska organizovanosti. (Dunovský a kol., 1995)

2.4.3 Rituální zneužívání

„Jedná se o fyzické, psychické nebo sexuální ubližování dítěti spojené s opakovanými aktivitami, jejichž účelem či smyslem je spojit toto zneužívání s náboženským, magickým nebo nadpřirozeným kontextem.“ (Dunovský a kol., 1995, s. 102)

Na dnešní dobu lze tento případ zneužívání označit jako velice podivuhodný, bizarní či neuvěřitelný. Mnohdy mívá až fantastický nádech. Ve spojitosti s dětskou výpovědí je věrohodnost zlehčována a někdy i vylučována. I v takových případech je třeba dítě brát vážně a jeho tvrzení ověřit. (Dunovský a kol., 1995)

2.4.4 Sexuální turismus

„V praxi znamená, že cizinci přijíždějí do cizí země již se záměrem vyhledat dítě k tomu, aby se jím sexuálně uspokojili.“ (Dunovský a kol., 1995, s. 102)

Přliv sexuálních turistů přichází hlavně z ekonomicky rozvinutých zemí a zaměřuje se na chudé země. Sexuální turistika v rámci vábení sexuálních turistů je napojena na organizovaný zločin. (Vaničková a kol., 1997)

Jako faktor sexuálního vykořisťování dětí se uvádí chudoba. Turisté většinou pochází z členských zemí Evropské unie. Turista, který je daleko od svého domova, požívá anonymitu, která ho zbavuje obvyklých omezení. Ospravedlňuje své chování tvrzením, že sexuální styk s dítětem je v dané kultuře přijatelnější a že lidé z dané země netrpí v sexuální oblasti stejnými komplexi. Nejzávažnější příčinou v sexuálním turismu je velice snadný přístup. (Dunovský a kol., 2005)

2.4.5 Münchhausenův syndrom v zastoupení

V roce 1951 byl pojmenován po von Münchhausenovi, což je postava obdobná našemu baronu Prášilovi. Při něm si lidé vymýšleli nemoci, chorobné příznaky nebo je zveličovali. Termín byl doplněn slovy v zastoupení, čímž se myslí rodiče, jelikož právě oni předstírají potíže svých potomků. (Dunovský a kol., 1995)

Rodič se okolí jeví jako starostlivý a pečující, zároveň své dítě poškozují proto, aby skrze jeho potíže získal zájem, pozornost a kontakt s lékařem. (Gjuričová a kol., 2000)

Může se jednat o poškození vzorků krve, moči, či jiných materiálů k vyšetřování tak, aby vyzněly patologicky. Může dojít až k přímému poškození dítěte, stimulačním onemocnění. (Dunovský a kol., 1995)

3 PREVENCE A NÁSLEDKY SYNDROMU CAN

Obětí Syndromu CAN se může stát kdokoliv. U lidí, kteří byli v dětství týráni, či zneužívání je 3 – 5 krát vyšší pravděpodobnost, že budou inklinovat ke stejnému způsobu chování ke svým dětem. Z hlediska prevence je důležité zajistit týraným a zanedbávaným dětem nějaké pozitivní životní zkušenosti, které vyváží jejich smutnou realitu a zajistí odklon od případného agresivního chování. (Bentovim, 1998)

V rámci prevence je důležité vymezení osob, které jsou rizikové a více náchylné stát se obětí či pachatelem Syndromu CAN. Vymezením rizikových osob můžeme prevenci zvýšit. Jedná se o tak zvané rizikové děti a rizikové dospělé.

3.1 Rizikové dítě

Syndrom CAN zahrnuje několik forem. Každé dítě může být náchylné na formu jinou. Například z hlediska sexuálního zneužívání může být bráno jako rizikové dítě mazlivé, koketní, hezké.

Z obecného pohledu jako rizikové můžeme uvést děti, které jsou nemocné, znetvořené, neklidné, nesoustředěné, plačtivé, úzkostné, nechtěné, s různým stupněm opoždění mentálního vývoje, příliš aktivní nebo pasivní, děti které mají špatné známky ve škole, děti v situaci rozvodu rodičů a další, které určitým způsobem svádí pachatele ke svému jednání. (Čírtková a kol., 2007)

3.2 Rizikový dospělý

Rizikového dospělého lze uvést k jednotlivým faktorům Syndromu CAN. Opět z obecného pohledu můžeme jmenovat osoby dráždivé, výbušné, nezodpovědné, nezralé, s pocity méněcennosti, citově chladné, s poruchou intelektu, sexuální devianty, osoby závislé na návykových látkách, mladistvé, nevyspělé, stoupence některých sekt, dlouhodobě nezaměstnané, neúspěšné, zatrpklé. (Čírtková a kol., 2007)

3.3 Včasné rozpoznání Syndromu CAN

Včasné rozpoznání Syndromu CAN je velice důležité pro další vývoj dítěte. Způsoby, jak se o ubližování můžeme dozvědět je několik. Patří mezi ně přímé sdělení dítěte, rozpoznání specifických známek na těle a psychického prožívání dítěte, které se promítá do projevů v chování. Mezi další můžeme zařadit sdělení třetí osoby. Třetí osobou může být spolužák, kamarád, soused, příbuzný či jiná blízká osoba, jíž se dítě svěřilo a která má o ně starost. V případě, že na ubližování upozorní sourozenec dítěte, musíme mít na paměti, že stejně ubližováno může být i jemu. (Pöthe, 1996)

3.4 Proč se dětem ubližuje

Lidé dopouštějící se týrání a zneužívání, si třeba ani neuvědomují, že by se mohli chovat jinak. Chování, kterého se dopouštějí, jim přijde naprosto normální, jelikož se identifikují se svými rodiči. Násilí plodí násilí a toto známé pořekadlo se promítne i do pozdějších životů těchto osob.

Rodiče mladí, převážně teenageři nemají představu o tom, jak je jejich dítě křehké a jak snadno se mu dá ublížit. Mohou trpět představou, že je dítě nemá rádo, jelikož může být neklidné a plakat. Dítě však jedná pudově a může mít pouze hlad.

Týrané nebo zneužívané děti se cítí bezmocné. Dospělí, na kterých byli závislí, je zneužívali. Když tyto děti dospějí, mají stále pocit bezmocnosti a připadají si, že jsou stále v situaci, kdy je někdo mocný a rozzlobený zneužívá. V tomto rozpoložení často vnímají plačící miminko, nebo hádajícího se teenagera. Proto se rodič cítí oprávněn udělat cokoli, aby naučil dítě, jak se má chovat a dopouští se přitom hlubokých ran nejen na dětské duši, ale mnohdy i těle. (Mufsonová, Kranzová, 1996)

3.5 Následky Syndromu CAN

Reagování dětí na zneužívání či týrání různého charakteru se liší v závislosti na věku dítěte, poměru dítěte k pachateli, druhu zneužití, doby trvání zneužívání, reakcí lidí z okolí a také na pomoci, které se dítěti po takové události dostane. (Elliottová, 2000)

Následky jsou mnohdy zdrcující a zanechají rány nejen na dětské duši, v případě Syndromu CAN i na těle dítěte. Děti mohou trpět pocitem strachu, viny, úzkosti, mohou být zatrpklé, agresivní, apatické, uzavřené, nemluvě o zraněních na jejich těle, které se bez lékařské pomoci neobejdou. Dospělí by se neměli snažit nahradit terapeuta a pomoc by měli zanechat odborníkům, jelikož v dobré víře a snaze dítěti pomoci mohou snahy laika více uškodit než prospět.

3.6 Intervence dětí se Syndromem CAN

Prvním předpokladem intervence je zjištění, že k zneužití opravdu došlo. Jestliže se tato skutečnost potvrdí, zachovejte klid a neznevažujte výpověď dítěte. Reakce by měly být klidné, soucitné, případně povzbudivé tak, aby dítě pokračovalo ve vyprávění. Informace by měly být předány kompetentním odborníkům. Sociální pracovníci a policie provedou pečlivé šetření. (Elliott, Place, 2002)

Prioritou je zajistit, aby dítě bylo v bezpečí a nebylo vystaveno dalšímu zneužívání či týrání. Po ukončení vyšetřování může následovat soudní řízení v péči o dítě, nebo trestní řízení proti dospělému, který dítěti ubližoval. Stěžejní je vhodná terapie, která dítěti snáze pomůže vyrovnat se s následky Syndromu CAN, což může být mnohdy celoživotní proces.

II PRAKTICKÁ ČÁST

4 CÍL VÝZKUMU A POSTUP PRÁCE

Praktická část bakalářské práce navazuje na část teoretickou. Hlavním tématem je cíl výzkumu a postup při zpracování praktické části. Objasníme metodu případové studie, která byla stěžejní pro uskutečnění kvalitativního výzkumu.

4.1 Úvod praktické části

Vzhledem k respektování zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů jsou údaje o účastnících případů zcela fiktivní, nebudou zveřejňovány potřebné dokumenty, ani osoby, které se podílely formou nestandardizovaného rozhovoru na sepsání kazuistik.

V souvislosti s respektováním zákona a slibem mlčenlivosti jsme se mohli setkat s určitým úskalím při popisu případů, jelikož nesmíme zveřejnit potřebné informace.

První případ popisuje šikanu, pohlavní zneužívání a celkové zanedbání výchovy a péče o děti. V druhém případě se zabýváme zanedbáváním povinné péče tří sourozenců. Oba případy nám kladou otázky, zda muselo dojít až k extrémnímu vyvrcholení případů a v nás zůstaly pouze spekulace, zda se kauzám nedalo předejít nebo alespoň zmírnit dopad na zúčastněné děti.

4.2 Cíl praktické části

Cílem praktické části bakalářské práce je poukázat na formy Syndromu CAN – tedy Syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Pomocí kvalitativní metody, případové studie, se snažíme objasnit skutečnost, že Syndrom CAN může mít mnoho podob.

4.3 Metodologie výzkumu

V praktické části se zabýváme popisem konkrétních pravdivých případů, které se skutečně odehrály. K dosažení stanoveného cíle byla využita kvalitativní metoda, případová studie, která je stěžejní metodou praktické části práce. Průcha (2003) ji charakterizuje jako výzkumnou metodu v empirickém pedagogickém výzkumu, při níž je zkoumání podroben jednotlivý případ. Ten je detailně popsán a vysvětlován,

takže se dochází k takovému tipu objasnění, jehož při zkoumání týchž objektů v hromadném souboru nelze dosáhnout.

Dále byla využita metoda nestandardizovaného rozhovoru s některými zúčastněnými osobami, studium potřebné odborné literatury a studium potřebných dokumentů.

4.4 Způsob získání informací

Informace byly získány pomocí nestandardizovaných rozhovorů s příslušnými osobami, které v případech zaujaly určité postavení. Osoby, prostřednictvím níž byly informace získávány, nám v poskytnutí informací vyšly maximálně vstříc. K dispozici nám byly též dokumenty, týkající se daných kauz. Veškeré informace, se kterými jsme přišli do styku, jsou velice citlivé, což je v souvislosti s danou problematikou a respektováním zákona o ochraně osobních údajů značným úskalím.

5 PŘÍPADOVÉ STUDIE

5.1 Případ č. 1

<i>Osobní údaje obětí:</i>	Sestry Marie Nováková 13 let a Jana Nováková 11 let
<i>Údaje o rodičích:</i>	Otec: Zdenek Novák 50 let, nezaměstnaný Matka: Jitka Nováková 45 let, nezaměstnaná
<i>Bydliště:</i>	Sestry Marie a Jana žijí spolu s rodiči v malém bytě na okraji města v Pardubickém kraji.
<i>Osobní údaje o pachateli:</i>	Zdenek 50 let

Podklady pro sepsání této kazuistiky byly získány na základě nestandardizovaného rozhovoru s třídní učitelkou Jany, její spolužačkou, strážníkem věznice, kde si pachatel tohoto trestného činu odpykává svůj trest a studiem potřebných dokumentů.

Cílem bylo zjistit co největší počet informací o tomto případě, který se odehrál v roce 2003, jak byl tento případ řešen, jakou roli v tomto případě sehrály obě sestry, jejich rodiče, škola a osoby, které byly do tohoto případu zainteresované.

Starší ze sester je mentálně postížená. V raných fázích povinné školní docházky navštěvovala základní školu, později musela být integrována do speciální školy v Pardubickém kraji. Mladší ze sester Jana navštěvuje základní školu. Z pozdějšího rozhovoru se spolužačkou Jany a třídní učitelkou vyplynul fakt, že se jedná o velice tichou a hodnou dívku, která v hodinách nevyrušovala, pečlivě si plnila potřebné úkoly a byla velice uzavřená do sebe. Neměla žádné kamarády a ve třídě se bavila pouze s jednou dívkou. Bývala často smutná a ve škole mnohdy plakala.

Rodina patří k socioekonomicky slabým občanům. Rodiče nepracují, žijí ze sociální podpory, mají pouze základní vzdělání a sníženou míru inteligence. Svým dětem nemohou dát potřebné zabezpečení a je narušen zdravý vývoj obou sester vlivem negativního prostředí.

Případ byl objasněn díky všímavosti třídní učitelky mladší ze sester, která navštěvovala povinnou školní docházku. Ta dala podnět k prošetření rodiny Organem sociálně právní ochrany dětí a rodina byla přidělena do péče sociální pracovnice.

U starší sestry, která je mentálně postižená lze konstatovat fakt, že se jedná o zanedbání jejího postižení. Pokud by měla potřebnou péči osoby, respektive rodičů, kteří by se jejímu postižení věnovali již od raného dětství, mohla by se stát relativně samostatným občanem.

Mladší ze sester má tu výhodu, že navštěvuje základní školu a je obklopena zdravými dětmi a alespoň v učitelích vidí vzor dospělé samostatné osoby, kterou by se měla v budoucnu stát. Z rozhovoru s její třídní učitelkou a posudku, který nám byl přiložen k nahlédnutí, můžeme usuzovat, že jde o velice chytrou a vnímavou dívku, která neskonale trpí v rodině, ve které se narodila. Ve škole díky podmínkám, které jí rodina nastolila, prospívala s podprůměrným prospěchem. Třídní učitelka si však byla vědoma velice těžkých podmínek, ve kterých Jana žila a zastávala názor, že by mohla mít Jana samé jedničky, kdyby měla ke studiu lepší podmínky.

Pro třídní učitelku se tento případ stal velice citlivou záležitostí, jelikož se jedná o učitelku, která má kladný vztah k dětem, zastává demokratický styl vyučování a děti ji mají velice rády. Není to pro ni pouze práce, ale poslání, které je pro ni mnohdy těžší než pro ostatní, jelikož osudy dětí jí nejsou lhostejné a stávají se její srdeční záležitostí. Jako případ Jany, které chtěla pomoci a nebylo jí lhostejné, jak to s dívkou dopadne, jelikož se stala obětí nepříznivého lidského osudu.

Podklady získané pro sepsání tohoto případu byly k dispozici z různých zdrojů, které zachováme v utajení. Případ, kterým se dále budeme zabývat, je velice těžké popsat, jelikož zdravý rozum ani nemůže pochopit důvody, pohnutky či jednání osoby, která ubližovala nejvíce. Nejsmutnější na tom je, že oběti se staly obě sestry. Za pachatele můžeme považovat i matku, která všemu přihlížela a nezakročila. Situaci, která se odehrávala v její rodině, brala jako naprosto normální, snad vlivem nižší inteligence. To se však můžeme jen domýšlet.

V případě se setkáváme s šikanou, pohlavním zneužíváním, zanedbáváním, psychickým týráním, zkrátka jevy, které by se v dnešní moderní společnosti neměly vyskytovat. Společnost by měla více dbát na prevenci a tato rodina již od začátku měla být chápána jako riziková.

Dle soudu se vše začalo odehrávat nejspíše v polovině roku 2005, kdy starší ze sester již navštěvovala speciální základní školu v nedalekém městě jejího bydliště a bylo jí 13 let. Mladší ze sester navštěvovala základní školu ve svém bydlišti a dovršila 11 let. Občanům města nebylo nic divné, rodinu již znali a bylo zjevné, že se jedná o občany s nižším socioekonomickým statusem. Děti však plnily školní

docházku, navštěvovaly dětského lékaře a vše se zatím odehrávalo za zavřenými dveřmi bytu, ve kterém rodina žila.

Jak již bylo zmíněno, klíčovou osobou v případě se stala třídní učitelka Jany, která je velice všímavá. Chování Jany jí začalo být více podezřelé, nenechalo ji to lhostejnou a začala jednat.

Děti věděly, z jaké rodiny Jana pochází, proto se s ní nebavily, měly hloupé narážky a nezastavilo se to jen u posměšků a ironických poznámek. Všichni víme, jak děti dokážou být kruté a i v tomto případě se bezohlednost dětí projevila ve velkém rozsahu a vybrala si svoji daň.

Jana měla ve třídě pouze jednu kamarádku, pokud se jí tak dá nazvat, ta jediná se s ní bavila napříč tomu, že ostatní děti Janu odsuzovaly za její špinavé, obnošené oblečení a rodinu, v které se narodila. Vzhledem ke stupňujícímu se chování ze strany spolužáků, najednou Jana začala chodit smutnější a stále více zamyšlená. Situace se pro ni stávala čím dál tíživější a nesnesitelnější vzhledem ke všem ostatním okolnostem. Jednou si ji učitelka po vyučování zavolala a chtěla si s ní promluvit o jejím chování a zeptat se jí, zda jí děti ve třídě neublížují, zda se něco neděje a proč je tak smutná. Jana se rozplakala a třídní již bylo jasné, že něco není v pořádku. Začala Janu utěšovat a vybízet, aby se jí svěřila. Věděla, že Jana není ve třídě oblíbená, proto předpokládala, že se jí snad svěří s problémem, týkajícím se žakovského kolektivu. Jana však v učitelce viděla důvěryhodnou osobu, jelikož na ni byla vždycky hodná a svěřila se jí s mnohem hlubším problémem. Začala se zmiňovat o častých hádkách, křiku a praktikách, které provozuje otec na její starší mentálně postižené sestře. Nemohla již vydržet atmosféru v bytě, kde byl křik na denním pořádku a ona se stávala svědkem zhoršujícího se klimatu, který pro ni byl už k nevydržení. Z její dětské výpovědi šlo lehce domyslet, co se děje v soukromí zavřeného bytu. Mluvila o otci, který se zavírá sám v pokoji se sestrou a matce, která své děti nebrání a zcela nečině přihlíží všemu, čeho je schopen se otec na dívce dopouštět. Matka neměla ani potuchy, že jednání ze strany jejího manžela je protizákonné, tudíž je brala jako samozřejmou a běžnou věc, která se stala normální v jejich životním režimu.

Janě jakožto jedenáctiletému dítěti, které si ještě neuvědomovalo závažnost situace, bylo spíše líto, že nemá žádné kamarády a smutná byla i kvůli její starší sestře, která se jí svěřovala s jednáním svého otce, který ji pohlavně zneužíval. Jana třídní učitelce popsala detaily, které si vymyslet nemohla. Z přirozeného hlediska

s nimi jako jedenáctiletá zkušenosti mít nemohla. Otec sester se dopouštěl pohlavního zneužívání dotykovou formou. Z dalších zdrojů a materiálů jsme mohli zjistit detaily ohledně případu. Otec dívku osahával na genitáliích, masturboval před ní, nutil ji, aby se dotýkala jeho pohlavních orgánů, praktikoval orální sex na dívce, ale také nutil dívku do těchto praktik.

Po zhodnocení situace třídní učitelka na nic nečekala a šla spolu s Janou za výchovnou poradkyní a metodikem školní prevence, kterým všechno spolu s Janou znovu popsala. Odborně vyškolení pedagogové v tamní škole již věděli jak dále postupovat a obrátili se na Orgán sociálně právní ochrany dětí v Pardubickém kraji. Ten se začal případem zabývat, nastalo vyšetřování a nejen pro Janu hotové peklo.

Jakmile vyšly některé skutečnosti ohledně případu na veřejnost, nastaly pro Janu velmi těžké chvíle. Případ jako je tento se na malém městě neutajil a dostal se do podvědomí místních občanů. Široká veřejnost začala diskutovat a probírat daný případ, začalo se spekulovat o průběhu a detailech. Lidé se dozvěděli o pohlavním zneužívání starší sestry. Jak dospělí občané, tak děti věděli o případu a Jana prožila velmi těžké a smutné období. Lidé si na ni div neukazovali prstem.

Když se případ schyloval ke konci, Janin spolužák donesl do školy článek, který vyšel v nejmenovaném tisku. Noviny jmenovaly jméno pachatele, kterým byl Janin otec, ale také bydliště, heslovité jmenování praktik, které otec používal při pohlavním zneužívání i rozsudek trestu. Děti, které si neuvědomovaly důsledky svého jednání, zmiňovaný článek vyvěsily na třídní nástěnku, kde si jej každý mohl přečíst a začalo šikanování Jany, kterému udělala konec až třídní učitelka, která byla Janě oporou a u níž našla útěchu. Janu po konzultaci a vlastní znalosti případu nechala přeložit do jiné třídy s domněnkou, že se vše v dobré obrátí, ale opak byl pravdou.

Článek uvádíme v pozmeněné formě vzhledem k respektování zákona o ochraně osobních údajů.

„Těžce duševně postižená dcera, která se nyní neobejde bez neustálé péče odborníků ve Speciální škole v Pardubickém kraji, je jediným výsledkem výchovy 50letého Zdenka Nováka, který ve čtvrtek 6. března vyfasoval od senátu Krajského soudu v Pardubicích 9 let za to, že dívku nejméně tři roky pohlavně zneužíval.

Novák si trest vyslechl se slzami v očích a kroucením hlavou na důkaz, že se cítí nevinný. Slzy mu do očí vehnalo buď to, že si pozdě uvědomil svůj hrůzný čin, nebo

proto, že spoluvězni nebudou mít nad jeho úchylkou žádné pochopení a dají mu pocítit, jak se v kriminále zachází s lidmi, kteří zneužívají bezbranné děti.

Vše se začalo podle závěru soudu odehrávat v polovině roku 2003, kdy Marii bylo necelých 11 let. „Otec mě hladil po bříšku, pak mi sahal i do rozkroku. Ukazoval mi svůj penis a chtěl, abych mu ho hladila, ale nikdy jsem to neudělala. Pak mě lízal v rozkroku a říkal, že by se mnou chtěl mít dítě. Také přede mnou onanoval až do vyvrcholení,“ popisovala dívka soudcům své hrůzné zážitky, které na ní otec zkoušel od jejích 11 let.

Tuto výpověď soudci pořídili v nepřítomnosti obžalovaného a v jednací síni mu ji předseda senátu přečetl z protokolu. Novák nad ní kroužil hlavou a popíral, že by se něco takového u nich doma dělo. „Ne, to není pravda, nic takového jsem neudělal, to si musela vymyslet,“ tvrdil soudcům Novák

Své slovo měli i soudní znalci oboru psychiatrie a psychologie, kteří Nováka podrobně zkoumali a zjišťovali, zda trpí pedofilní úchylkou a je třeba ho dát na léčení. „Pedofilní úchylkou netrpí, ale má rezervy v intelektuální sféře. Není zaměřený na nedospělé jedince, má blízko k výrazům na okraji společnosti a zvykl si na direktivní jednání v rodině,“ řekl znalec.

Jak to bylo v rodině Zdenka Nováka a jak se choval ke své dcerce, se dalo jen těžko objektivně prověřit. Soudce přesvědčila výpověď, kterou si postižené děvče nemohlo vymyslet. Navíc Marie vypovídala pořád stejně, a kdyby hrůzu neprožila, nemohla vědět takové podrobnosti, jak je soudcům popsala.

„Obžalovaného usvědčila především výpověď postižené dívky, která podrobně popsala, jak ji otec zneužíval. Dívka vypovídala po celou dobu stejně a její výpověď je nepochybně pravdivá. Navíc se to stalo na osobě svěřené obžalovanému do výchovy, a tedy na něm závislé. Dívka podle znalců od doby zneužívání trpí doživotní duševní poruchou,“ řekl po vynesení trestu předseda senátu.

Novák byl původně obžalován i ze znásilnění své dcery, to mu ale soudci neprokázali. Proto ho potrestali jen za pohlavní zneužívání. „Ke znásilnění mohlo podle lékařů dojít, ale také nemuselo. Panenská blána zůstala zachovaná, ale s prostorem, že klidně ke styku mohlo dojít. Všechny pochybnosti však musíme hodnotit ve prospěch obžalovaného,“ dodal předseda senátu.

Proti verdiktu se Novák na místě odvolal k Vrchnímu soudu do Olomouce, státní zástupkyně si ponechala lhůtu na rozmyšlenou.“

Před přeložením Jany do vedlejší třídy, byly děti poučeny, jak se k Janě chovat a třída bezohledných spolužáků byla pokárána, a upozorněna, že jejich chování vůči spolužačce bylo nevhodné a kruté a snad si z toho vzaly alespoň nějaké ponaučení. Je jasné, že kdyby byly děti starší, chápavější k určitým problémům a uměly se vžít do situace druhých, mohl případ Jany dopadnout lépe. Ale s tím se bohužel nedá nic dělat.

Jany nová třída byla z počátku vůči ní nevšimavá. Děti se s ní nekamarádily, nevšímaly si jí, ale ani ji neurážely a nešikanovaly. Jana byla pořád smutná, ale z jedné strany ráda, že má pokoj. Jako ve většině tříd tak i v Janině nové, se našel někdo, kdo potřeboval ukázat svoji převahu nad slabším spolužákem.

Jana, která byla velice citlivá, neuměla se asertivně chovat a bránit, si nechávala vše líbit. Krutý spolužák přišel na přezdívku, která se s Janou táhla po celou její docházku do místní školy. Díky jejím nemoderně ostříhaným vlasům, které byly vlnité, jí začaly děti v nové třídě říkat kvěťáku. A pro Janu již známý kolotoč urážek nastal znovu. Jana zase začala plakat, bývala zamyšlená, lítostivá, začala se ještě více uzavírat do sebe a přestávala komunikovat s okolím. Do školy chodívala neupravená a v často špinavém oblečení, které jí neměl kdo vyprat. Bývalá třídní učitelka jí do školy donesla prášek na praní, aby si bílý svetrík, který patřil k jejímu nejčastějšímu oblečení a bílou barvu již zdaleka nepřipomínal, mohla alespoň doma vyprat.

Po nějaký čas vše probíhalo ve stejném stereotypu. Jana navštěvovala základní školu, ve které si často poplakala, učitelé spolužákům vštěpovali lepší chování vůči Janě, veřejnost stále probírala případ, který na malém městečku byl raritou.

Nový zvrat případu nastal, když byla Jana odebrána rodičům z péče a byla umístěna do nedalekého dětského domova se školou. Třídní učitelka to velice těžce nesla, stále si říkala, co víc mohla pro Janu udělat. Janě alespoň koupila mobilní telefon, dala jí své telefonní číslo, aby s ní mohla být v kontaktu a aby se Jana měla na koho obrátit v případě problémů. Někjaký čas byla s Janou v kontaktu, Jana jí psala SMS z dětského domova, kde se jí vedlo daleko lépe než doma u rodiny, které byla Jana lhostejná. Jana prospívala, vychodila základní školu a nastala pro ni otázka dalšího vzdělávání. Jana si nemohla vybírat, byla odkázaná na péči dětského domova, proto se začala učit v tamním městě v oboru zahradnice.

Za pomoci dětského domova se postavila na vlastní nohy, přerušila veškeré kontakty se svou matkou a mentálně postiženou sestrou, do svého rodného města, které jí nepřineslo nic dobrého nejezdí, zdárně se vyučila zahradnicí, žije spořádaný

život, pracuje, bydlí v podnájmu v malém bytě a podařilo se jí úspěšně začlenit do společenského života.

Případ je zajímavý tím více, že zdravá ze sester byla odebrána z péče a mentálně postižená Marie zůstala v péči matky, která zůstala pod dohledem sociálních pracovníků. Otec byl odsouzen k trestu odnětí svobody na dobu 9 let a svůj trest vykonává ve věznici s ostrahou a se zvýšenou ostrahou ve Valdicích. Je oddělen od ostatních vězňů na samostatném oddělení. Jeho chování ve věznici není problémové.

Ne každé dítě, kterému život nadělil krutý osud, má takové štěstí a podaří se mu začít nový život. Mnoho z dětí, které nemají potřebné rodinné zázemí končí na ulici jako lidé bez domova, narkomani či alkoholici a jsou ohroženi všemi patologickými jevy. Jana měla štěstí, že měla třídní učitelku, které nejsou osudy dětí lhostejné a Janě poskytla tolik potřebnou psychickou podporu.

Případ Jany, který zasáhl tamní základní školu nenechal učitele, ani vedení školy chladnými a pro zvýšení prevence se na škole začal brát ohled na větší informovanost dětí ohledně dané problematiky. Zavedla se různá preventivní opatření v rámci školního vzdělávacího programu a škola se snaží svým žákům více vštěpovat solidaritnost, ohleduplnost a soucítění s druhými lidmi. Škola pořádá besedy na různá témata k co největší eliminaci patologických jevů jako je pohlavní zneužívání, šikana, zneužívání návykových látek a jiné.

5.2 Případ č. 2

<i>Osobní údaje obětí:</i>	Sourozenci Klára 13 let, Pavel 11 let, Jan 6 let
<i>Údaje o rodičích:</i>	Otec: Jan Novák 45 let, dělník Matka: Klára Nováková 42 let, nezaměstnaná
<i>Bydliště:</i>	Sourozenci žili v bytě v klidné části malého města v Olomouckém kraji.
<i>Osobní údaje o pachateli:</i>	Rodiče sourozenců

Podklady pro sepsání tohoto případu byly získány na základě nestandardizovaného rozhovoru se sousedy rodiny a studiem potřebných dokumentů na oddělení Sociálně právní ochrany dětí.

Cílem bylo zjistit co největší počet informací o tomto případě, jak byl tento případ řešen, jakou roli v tomto případě sehráli všichni sourozenci, jejich rodiče, škola a osoby, které byly do tohoto případu zainteresované.

Druhý případ popisuje případ zanedbávání tří sourozenců vlastními rodiči. Podklady pro sepsání tohoto případu byly získány prostřednictvím nestandardizovaného rozhovoru se sousedy rodiny, třídní učitelkou Klárou a vlastní znalostí případu.

Klára je třináctiletá hezká dívka, která je veselé povahy, velice sympatická, usměvavá a mohu říci, že se ke světu neobrátila zády za to, co prožila spolu se svými sourozenci. Velice přilnula ke svému mladšímu bratrovi Pavlovi, ke kterému má ochranný postoj přes to, že je děvče. Její bratr Pavel se na veřejnosti jeví spíše jako tichý chlapec, uzavřený do sebe, ale opak je pravdou. Dokáže být živý a spolu s kamarády vymýšlet pořádné lumpárny. K nejmladšímu Janovi bohužel osud nebyl tak příznivý, jelikož trpí kombinovaným postižením. Je tělesně postižený, dále trpí těžkou epilepsií a mentálním postižením těžšího stupně. Je zcela odkázaný na péči své rodiny. Jeho postižení může být způsobeno tím, že jeho matka v těhotenství bývala mnohokrát viděna na veřejnosti s cigaretou v ústech a sklenicí piva v ruce. Životní styl, který v těhotenství vedla, nemohl jiné následky na chlapci zanechat.

Rodiče sourozenců patří k občanům s nižším socioekonomickým statutem, nižším vzděláním a jejich celková úroveň klesá se vzrůstajícím požíváním alkoholu.

Zpočátku oba rodiče pracovali. Otec rodiny, který je zdatný urostlý muž, pracoval jako dělník v nedaleké továrně a vždy ochotně pomohl každému, kdo přišel poprosit o pomoc při nějaké práci. Všichni o něm věděli, že je velice pracovitý, dokud se nenapije alkoholického nápoje. Matka dětí nepracovala od doby narození nejmladšího postiženého chlapce, na kterého po jeho narození začala brát sociální dávky. Dříve bývala zaměstnaná pod Městským úřadem ve městě, ve kterém žije, pod takzvanou Rychlou rotou, jak se ve městě lidově říká tamějšímu seskupení občanů, kteří nepracují u stálého zaměstnavatele a jsou vedeni na úřadech práce. Tito lidé ve městě hrabou trávu, provádějí úklidové práce, vytrhávají plevel a dalšími možnými způsoby se starají o pořádek města. Po narození nejmladšího postiženého syna byla již nucena zůstat doma, jelikož malý Jan byl zcela odkázaný na něčí pomoc.

S plynutím času rodiče stále ve větší míře začali holdovat alkoholu. Snad jim tomu byla i nápomocná restaurace, která se nacházela asi 30 metrů od jejich domu,

kam mohl kterýkoliv z rodičů odskočit pro pivo, nebo pro něco tvrdšího. Rodiče stále častěji byli vídání na veřejnosti v podnapilém stavu, otec začal zanedbávat zaměstnání, které bylo pro rodinu se třemi dětmi stěžejním, přestali dbát o svůj zevnějšek i zevnějšek dětí, které byly pořád školou povinné. Lidé se začali stávat svědky jejich nemístných rozhovorů, hádek později i fyzického napadání. Z okna bytu, který se nacházel v druhém patře, se v stále intenzivnějších intervalech začal ozývat křik, pláč, nadávky a neskončilo to pouze u slovních potyček. Jednoho dne z okna začali rodiče vyhazovat nábytek, který dopadal pod okna bytu, talíře, které se rozbíjely, a sousedé si na rodinu začali stěžovat. Jednoho dne byla hádka tak silná, že nešla sousedy opomenout a ti byli nuceni zavolat policii. Policie adekvátně zasáhla a podala oznámení na Orgán sociálně právní ochrany dětí, když zjistila, že byt neobývají pouze dospělí. Orgán sociálně právní ochrany dětí se začal rodinou zabývat.

Případ rodiny vyvrcholil velice rychle. Jednoho dne dostal malý Jan epileptický záchvat. Rodiče byli však natolik opilí, že nebyli schopni zavolat záchrannou službu. V poslední chvíli si uvědomili, že jejich nemocný syn potřebuje pomoc. Nenapadlo je nic jiného, než běžet pro sousedku, která žila jen několik metrů od jejich bytu a o níž věděli, že pracuje jako zdravotní sestra. Sousedka na nic nečekala, běžela s nimi k nim do bytu, Janovi poskytla první pomoc a zavolala záchrannou službu. Nebýt pohotové sousedky, která na nic nečekala a rychle běžela malému Janovi na pomoc, nemusel být mezi živými.

Chlapec byl po incidentu rodičům odebrán z péče, protože nebyli schopní se o něj starat. Byl umístěn do Ústavu sociální péče v nedalekém městě, kam jej rodina zpočátku jezdila navštěvovat, občas si jej brala v rámci svátků a víkendů i domů. Rodiče ještě nebyli požívání alkoholu natolik propadlí a stále se mohli ovládat v konzumaci, když věděli, že je čeká návštěva sociálních pracovníků, nebo návštěva malého Jana.

Dětem Kláře a Pavlovi, kteří přestávali být pod dohledem rodičů to vyhovovalo. Byli rádi, že mohou s kamarády zůstat venku jak dlouho chtějí, že nemusejí v určitou hodinu chodit na večeře, zkrátka ve svém věku si mohli dělat, co chtěli.

Klára, která byla velice hezké děvče, a již byla v začínající pubertě to oceňovala více než její mladší bratr, který si ještě moc neuvědomoval co se u nich děje. Na hádky, které byly již na denním pořádku si oba zvykli, mladšího brášku vídávali v nepravidelných intervalech a ve škole to zatím neneslo žádné následky. Obě děti

byly velice chytré a stačilo jim to, co pochytili ve škole. Zatím co postiženého bratra vidávali čím dál méně, tak se o jejich situaci doslechla babička s dědečkem, kteří žili jen několik kilometrů od městečka. Babička s dědečkem byli poměrně moderní prarodiče, vlastnili chatu a automobil, proto pro ně nebyl problém jezdit na častější návštěvy k rodině.

Když prarodičům začínalo být jasné, že o jejich vnoučata není postaráno tak, jak by mělo a rodiče neplní svoji funkci, začali si děti brát zpočátku na prázdniny, později na víkendy. Situace dospěla do fáze, kdy otec dětí přišel o práci, oba rodiče byli téměř denně v podnapilém stavu, péče o děti z jejich strany byla téměř nulová. Dětem hrozilo umístění do dětského doma, naštěstí o jejich péči zažádali prarodiče.

Oba sourozenci byli svěřeni do péče prarodičů a k rodičům jezdili jen na občasné návštěvy. Nejmladší postižený Jan již zůstal v Ústavu sociální péče a jeho osudem zřejmě ústavní péče zůstane. Výchovu takto postiženého vnoučka by prarodiče již nezvládli.

Děti u prarodičů prospívaly, starší Klára přestoupila na víceleté gymnázium, jelikož na základní škole měla samé jedničky, což je v jejím případě velice obdivuhodné. Prarodiče ji plně podporovali ve studiu a měli z ní radost. Mladší Pavel navštěvoval základní školu a prospíval s dobrým průměrem. Dětem se vedlo dobře, ale osud rodičů nabíral rychlý spád. Oba rodiče byli nezaměstnaní, neměli žádný příjem a doma se jim hromadily nezaplacené účty. Peníze, které si občas otec vydělal pomocnou prací, spotřebovali na alkohol a cigarety. Začali se postupně zadlužovat a jejich dluhy vzrůstaly. Pokoušeli se půjčovat peníze od prarodičů, ale bezúspěšně. Prarodiče nedbali na výčitky a pláč když k nim rodiče chodili s prosíkem o půjčku a zůstali neoblomní. Dobré slovo a promlouvání do duše ztrácelo na významu.

Rodiče díky zhýralému životnímu stylu přišli o byt a museli se z bytu 3 plus 1 vystěhovat do bytu, který poskytuje město sociálně slabším občanům. O své děti nejevili žádný zájem.

Společnost, kterou začali vyhledávat, byla snad z těch nejhorších sociálních vrstev. Rodiče by pro alkohol udělali cokoliv. Matka si začala vydělávat náhodným pohlavním stykem. Sexuální partnery si vodila do bytu se souhlasem manžela, který jí zákazníky pomáhal zprostředkovávat. Rodiče se tím netajili a na veřejnosti je občané mohli spatřovat pokaždé s jiným partnerem. Chodili neupravení a lidé, kteří je neznali, si mohli myslet, že se jedná o místní bezdomovce a drželi se od nich dál.

Skončili na okraji společnosti s lidmi, kteří patřili do stejných vrstev bez peněz, bez dětí, bez rodiny.

Děti se staly objekty nerozumných dospělých, kterým pojmy rodina a láska neříkaly z hola nic. Měly však štěstí, že se jich ujali hodní prarodiče a nahradili svou láskou a péčí v rámci možností vlastní rodiče. Zajímavé na tomto případě je také to, že oba rodiče pocházeli z úplných a spořádaných rodin a role alkoholiků, které si později vzaly za své, si vypěstovali sami vlivem nežádoucího životního stylu.

6 SHRNU TÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI

První případ popisoval příběh dvou sester, které se staly obětí šikany, pohlavního zneužívání a celkového zanedbání ze strany naprosto disfunkčních rodičů. Starší sestra, která byla navíc mentálně postižená, se nemohla zlému zacházení se svojí osobou nijak bránit a na nás zbyly pouze spekulace, jak by případ dopadl, kdyby neměla mentální postižení. Mladší z dívek se stala obětí šikany ze strany spolužáků, byla přeložena z jedné třídy do vedlejší a nakonec v osmé třídě byla nucena základní školu, ve které působila opustit. Veškeré vazby s rodinou zpřetrhala a my můžeme pouze obdivovat, že si život zařídila v rámci svých možností tak, jak by to nedokázal mnohý jedinec, který se nestal obětí takto nepatřičného jednání. Pachatel zneužívání byl potrestán rozsudkem odnětí svobody v podobě devíti let ve věznici se zvýšenou ostrahou.

Druhý případ pojednává o zanedbávání tří sourozenců, kteří měli to štěstí, že si je do opatrovnické péče vzali prarodiče a poskytli jim domov a potřebné zázemí. Případ vyvrcholil tím, že rodiče naprosto ztratili zájem o své děti a stali se z nich alkoholici s jedinou potřebou, kterou byl alkohol. Nezajímalo je již nic jiného, než jak sehnat co nejlhčí cestou potřebné množství denní dávky. Děti, spokojený život a lidská úroveň šly stranou.

Přínos a určité obohacení v obou případech můžeme spatřovat ve zjištění situace, které se dalo předejít a oba případy nemusely zajít do extrémů, kdyby společnost byla více vnímavější, všímavější a kdyby lidem záleželo na osudech druhých. Bohužel nám pořád přebývá slůvko kdyby.

ZÁVĚR

Lidé pracující s dětmi by v rámci svojí praxe měli být připraveni na možnost, se s výskytem Syndromu CAN setkat a jejich teoretické znalosti by jim měly pomoci včasně reagovat. Tato bakalářská práce udává obecný pohled na danou problematiku, která je velice rozsáhlá a všem, kteří se s prací setkají, by měla pomoci se v ní zorientovat.

Teoretická část bakalářské práce je rozdělena do tří kapitol, které nám udávají obecný pohled na danou problematiku. V první kapitole je pojednáváno o postavení dítěte nejen v historii a současnosti, ale také v legislativě. Zmiňujeme definici, postavení dítěte v rámci zákonů České republiky a historický vývoj mezinárodních dokumentů. V druhé kapitole se zabýváme vývojem pojmu Syndromu CAN a definicemi z pohledu různých autorů. V rámci bakalářské práce tuto kapitolu můžeme považovat za stěžejní. Zmiňujeme konkrétní formy Syndromu CAN, ke kterým patří fyzické týrání, psychické týrání, šikana, sexuální zneužívání, zanedbávání. Jmenujeme také systémové týrání, organizované zneužívání, rituální zneužívání, sexuální turismus a Münchhausenův syndrom v zastoupení, které v práci řadíme do zvláštních forem Syndromu CAN. Třetí kapitola je zaměřena na prevenci Syndromu CAN a zodpovídá otázky rizikového dítěte, rizikového dospělého a rizikové rodiny. Mnozí si mohou klást otázku, proč se dětem ubližuje, na kterou jsme se také zaměřili.

Praktická část, na rozdíl od teoretické, která se skládá pouze z obecných a teoretických myšlenek je zaměřena na studium konkrétních případů, které se bohužel pravdivě odehrály. Využíváme metodu případové studie k popisu dvou kasuistik, kterými se snažíme podložit skutečnost, že Syndrom CAN může mít několik krutých podob.

Význam bakalářské práce je nejen v prohloubení znalostí v dané problematice, ale také poukázání na osudy lidí, kterými život mnohdy nespravedlivě zamává a se kterými se můžeme setkat v nejbližším okolí. Jako občané bychom se neměli k takovému chování stavět odmítavě, ale měli bychom si uvědomit, že ozvat se a zasáhnout je naše povinnost. Bakalářská práce mi napomohla spatřit svět z jiného

úhlu a běžné problémy, se kterými se setkáváme v každodenním životě vnímat jako pouhou banalitu ve srovnání s krutými osudy, které si mnozí musí vytrpět.

Týraných dětí kolem nás může být mnoho, proto by se daná problematika měla více dostat do podvědomí lidí. Měla by být více medializována ve sdělovacích prostředcích, vyučována na školách, aby každý člověk dokázal rozpoznat příznaky Syndromu CAN, ohrožené dítě a hlavně aby věděl kam se obrátit o pomoc, o radu. Dnešní doba sebou bohužel přináší velkou lhostejnost člověka k člověku, lidé jsou nevšímaví a nepozorní ke svému okolí a neuvědomují si, že na světě existují ti, kteří pomoc potřebují, zejména děti, které se samy bránit nedovedou.

SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

POUŽITÁ LITERATURA

ALLENDER, D., B. *Zraněné srdce*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2006. 254 s. ISBN 80-7255-141-8.

BENTOVIM, A. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. Praha: Grada, 1998. 117 s. ISBN 80-7169-629-3.

ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P.: *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Praha: Grada, 2007. 191 s. ISBN 978-80-247-2014-2.

DUNOVSKÝ, J. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání u nás a ve světě*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. 251 s. ISBN 80-247-1201-6.

DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha: Grada, 1995. 248 s. ISBN 80-7169-192-5.

ELLIOT J., PLACE, M. *Dítě v nesnázích*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. 208 s. ISBN 80-247-0182-0.

ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. 153 s. ISBN 80-7178-419-2.

GJURIČOVÁ Š., KOCOUREK J., KOUTEK J., *Podoby násilí v rodině*. Praha: Vyšehrad, 2000. 101 s. ISBN 80-7021-416-3.

GOLOBOVÁ M. *Děti na zabití*. Praha: Návrat domů, 2007. 284 s. ISBN 80-7255-044-6.

JANDOUREK, J., *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, 288 s. ISBN 80-7178-535-0.

MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.

MATĚJÍČEK, Z. *Výbor z díla*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 445 s. ISBN 80-246-1056-6.

MILFAIT, R. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-320-8.

MUFSONOVÁ, S., KRANZOVÁ, R. *O týrání a zneužívání*. Praha: Lidové noviny, 1996. 131 s. ISBN: 80-7106-194-8.

PÓTHE, P. *Dítě v ohrožení*. 1. vyd. Praha: G plus G, 1996. 143 s. ISBN 80-901896-5-2.

RONENOVÁ, T. *Psychologická pomoc dětem v nesnázích*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 160 s. ISBN 80-7178-370-6.

ROZSYPALOVÁ, M., ČECHOVÁ, V., MELLANOVÁ, A. *Psychologie a pedagogika I*. Praha: Informatorium, 2003. 186 s. ISBN 80-7333-014-8.

ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 155 s. ISBN 978-80-247-2991-6.

VANÍČKOVÁ, E. *Interpersonální násilí na dětech*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády, 2009. 37 s. ISBN 978-80-7440-001-8.

VANÍČKOVÁ, E. *Sexuální násilí na dětech: výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 118 s. ISBN 80-7178-286-6.

VANÍČKOVÁ, E., PROVAZNÍK K., HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. 82 s. ISBN: 80-7184-479-9.

PŘÁVNÍ PŘEDPISY

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., *Listina základních práv a svobod*, 27.03.2011. [on-line] Cit.: 4.03.2011. Dostupné z: <www.zakonynawebu.cz>

Zákon č. 104/1991 Sb., *Úmluva o právech dítěte*, 27.03.2011. [on-line] Cit.: 4.03.2011. Dostupné z: <www.zakonynawebu.cz>

Zákon č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže*, 27.03.2011. [on-line] Cit.: 4.03.2011. Dostupné z: <www.zakonynawebu.cz>

Zákon č. 117/1995 Sb., *o státní sociální podpoře*, 27.03.2011. [on-line] Cit.: 4.03.2011. Dostupné z: <www.zakonynawebu.cz>

Zákon č. 40/1964 Sb., *občanský zákoník*, 27.03.2011. [on-line] Cit.: 4.03.2011. Dostupné z: <www.zakonynawebu.cz>

Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník*, 27.03.2011. [on-line] Cit.: 4.03.2011. Dostupné z: <www.zakonynawebu.cz>

Zákon č. 94/1963 Sb., *o rodině*, 27.03.2011. [on-line] Cit.: 4.03.2011. Dostupné z: <www.zakonynawebu.cz>

Zákon č. 134/2006 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, 27.03.2011. [on-line] Cit.: 4.03.2011. Dostupné z: <www.zakonynawebu.cz>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Zuzana Bártová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Linda Švrčinová
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Syndrom CAN - Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
Název v angličtině:	Child Abuse and Neglect
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce podává obecný pohled na problematiku Syndromu CAN se zaměřením na jeho formy. Práce je rozdělena na dvě části. Teoretickou, která pojednává o historii Syndromu CAN, jeho formách, či definicích, též se zaměřuje na prevenci a následky v dané problematice.</p> <p>Druhá část, praktická, spočívá v popisu dvou konkrétních případů, které se pravdivě odehrály.</p>
Klíčová slova:	Syndrom CAN, fyzické týrání, psychické týrání, sexuální zneužívání, zanedbávání, dítě, prevence, případová studie
Anotace v angličtině:	<p>Bachelor thesis provides a general view on the issues Child Abuse and Neglect and focuses on the forms. The work is divided into two parts. Theoretical part dealing with history and his forms and definitions. It also focuses on prevention and consequences of the problem.</p> <p>The second part is a practical description of two specific cases that actually occurred.</p>

Klíčová slova v angličtině:	Child Abuse and Neglect, physical abuse, psychic abuse, sexual abuse, neglect, child, prevention, case study
Přílohy vázané v práci:	-
Rozsah práce:	50 stran
Jazyk práce:	Český jazyk